

Baxmal tumaniga umumiy geografik tavsif

Jo‘raboyev Sobirjon Yusuf o‘g‘li
UzMU magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jizzax viloyatining janubiy-g‘arbiy qismida joylashgan Baxmal tumanining umumiy geografik tavsifi yoritilgan. Maqolada tumaning tabiiy geografik joylashuvi, relyefi, iqlimi, tabiiy resurslari, yer fondi, aholi joylashuvi hamda xo‘jalik tarmoqlari haqida ma’lumotlar berilgan. Baxmal tumani o‘zining boy tabiiy resurslari va qulay tabiiy-iqlimiy sharoitlari bilan ajralib turadi. Shuningdek, maqolada tuman infratuzilmasining rivojlanishi va ekologik holatiga ham e’tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari Baxmal tumanining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini belgilovchi geografik omillarni chuqur o‘rganishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: Baxmal tumani, geografik tavsif, iqlim, relyef, tabiiy resurslar, yer fondi, aholi, xo‘jalik tarmoqlari, infratuzilma, ekologiya.

Аннотация: В данной статье представлена общая географическая характеристика Бахмальского района, расположенного в юго-западной части Джизакской области. В статье содержится информация о физико-географическом положении, рельефе, климате, природных ресурсах, земельном фонде, расселении населения и отраслях хозяйства района. Бахмальский район выделяется богатыми природными ресурсами и благоприятными природно-климатическими условиями. Также в статье уделено внимание развитию инфраструктуры и экологическому состоянию района. Результаты исследования способствуют углубленному изучению географических факторов, определяющих социально-экономическое развитие Бахмальского района.

Ключевые слова: Бахмальский район, географическая характеристика, климат, рельеф, природные ресурсы, земельный фонд, население, отрасли хозяйства, инфраструктура, экология.

Abstract: This article presents a comprehensive geographical overview of the Bakhmal district, situated in the southwestern of Jizzakh region. The article provides detailed information on the district's natural geographical location, topography, climate, natural resources, land fund, population distribution, and economic sectors.

Bakhmal district stands out for its abundant natural resources and favorable natural and climatic conditions. Additionally, the article addresses the development of the district's infrastructure and its ecological state. The research findings contribute to an in-depth study of the geographical factors that determine the socio-economic development of the Bakhmal district.

Keywords: Bakhmal district, geographical description, climate, topography, natural resources, land fund, population, economic sectors, infrastructure, ecology.

Kirish: Har qanday hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini o'rganishda uning tabiiy-geografik sharoitlarini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi hududidagi har bir tuman o'ziga xos geografik xususiyatlarga ega bo'lib, ular ushbu hududda yashovchi aholining hayot tarzi, xo'jalik faoliyati va hududiy infratuzilma rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Jizzax viloyatining janubiy-g'arbiy qismida joylashgan Baxmal tumani ham o'zining noyob tabiiy resurslari, qulay geografik joylashuvi, relyefi va iqlimi bilan ajralib turadi. Ushbu tuman asosan tog'oldi va tog'li hududlardan iborat bo'lib, bu yerda qishloq xo'jaligi, ayniqsa bog'dorchilik va chorvachilik tarmoqlari keng rivojlangan. Tabiiy resurslarning xilma-xilligi va ekologik jihatdan salomat muhit tumanning ahamiyatini yanada oshiradi.

Mazkur maqolada Baxmal tumanining geografik joylashuvi, tabiiy sharoitlari, yer resurslari, iqlimi, aholisi va xo'jalik tarmoqlari haqida batafsil tahlil berilib, tumanning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy geografik omillar yoritiladi.

Asosiy qism: Geografik joylashuvi: Baxmal tumani O'zbekiston Respublikasi Jizzax viloyatining janubiy-g'arbiy qismida joylashgan. Tuman shimolda G'allaorol, sharqda Zomin, g'arbda Yangiobod, janubda esa Tojikiston Respublikasi bilan chegaradosh. Baxmal tumani tog'oldi va tog'li hududlarda joylashgani sababli u murakkab relyefga ega bo'lib, bu holat uning iqlimiga va tabiiy resurslariga bevosita ta'sir qiladi.

Relyefi: Tuman relyefi asosan tog' va tog'oldi hududlardan iborat. Bu yerda Zarafshon tizmasiga mansub tog'lar mavjud bo'lib, ular tuman hududining ko'p qismini egallaydi. Tog'li hududlarda balandlik 2000 metrgacha yetadi. Bunday relyef tuman iqlimining shakllanishiga, suv resurslari taqsimotiga va tuproq turlarining xilma-xilligiga sabab bo'ladi.

Iqlimi: Baxmal tumanining iqlimi kontinental bo'lib, yozda issiq va quruq, qishda esa sovuq va nisbatan nam bo'ladi. O'rtacha yillik harorat 13–14 °C atrofida.

Yozgi harorat 35–40 °C gacha ko‘tarilishi mumkin, qishki harorat esa -5 °C dan pastga tushadi. Yillik yog‘in miqdori 400–600 mm ni tashkil etadi, bu asosan bahor va kuz fasllariga to‘g‘ri keladi.

Suv resurslari: Tuman hududidan bir nechta daryo va soylar oqib o‘tadi. Eng muhim suv manbalaridan biri — Sangzor daryosi hisoblanadi. Suv resurslari asosan tog‘lardan keluvchi erigan qor va yomg‘ir suvlari hisobiga shakllanadi. Tuman aholisi va qishloq xo‘jaligi uchun bu suv manbalari muhim ahamiyatga ega.

Tuproq va o‘simlik qoplami: Tuman hududida asosan bo‘z tuproqlar va tog‘- o‘tloqi tuproqlar uchraydi. Bunday tuproqlarda dehqonchilik, xususan, bog‘dorchilik, uzumchilik va g‘allachilik yaxshi rivojlangan. O‘simlik qoplami tabiiy holatda asosan butazor va dasht o‘simliklaridan iborat bo‘lib, ayrim hududlarda o‘rmonzorlar ham mavjud.

Aholisi va joylashuvi: Baxmal tumanining aholisi ko‘p millatli bo‘lib, asosan o‘zbeklar, tojiklar va boshqa millatlar vakillari yashaydi. Aholining asosiy qismi qishloq joylarda istiqomat qiladi. So‘nggi yillarda urbanizatsiya jarayonlari kuchaymoqda, bu esa ijtimoiy xizmatlar va infratuzilmaning rivojlanishini taqozo etmoqda.

Xo‘jalik tarmoqlari: Tuman iqtisodiyoti asosan qishloq xo‘jaligiga tayanadi. G‘alla yetishtirish, uzumchilik, bog‘dorchilik va chorvachilik asosiy tarmoqlardan hisoblanadi. Shuningdek, kichik sanoat korxonalari, hunarmandchilik va xizmat ko‘rsatish sohasi ham rivojlanib bormoqda. Tabiiy resurslarga boylik ham iqtisodiyotni rag‘batlantiruvchi omillardan biridir.

Transport va infratuzilma: Tuman orqali mahalliy ahamiyatga ega yo‘llar o‘tadi. So‘nggi yillarda avtomobil yo‘llari, ta‘lim va sog‘liqni saqlash muassasalari, aloqa tarmoqlari va boshqa infratuzilma obyektlari modernizatsiya qilinmoqda. Bu esa aholi turmush darajasini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda.

Baxmal tumani tabiiy-geografik sharoitlari jihatidan Jizzax viloyatining boshqa tumanlaridan muayyan farqlarga ega. Ayniqsa, tuman relyefining tog‘li va tog‘oldi hududlarda joylashgani, iqlim sharoitining o‘ziga xosligi va suv resurslarining mavjudligi uning xo‘jalik faoliyatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatmoqda. Relyef va iqlimning bunday xususiyatlari tuman qishloq xo‘jaligida, ayniqsa, bog‘dorchilik, uzumchilik va chorvachilik kabi tarmoqlarning rivojlanishini ta‘minlagan.

Shuningdek, tuman aholisi zich yashaydigan qishloq joylarida mehnat resurslarining yetarli bo‘lishi va ular tomonidan tabiiy resurslardan oqilona

foydalanilishi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, mavjud ekologik muammolar, masalan, yerlarning sho'rlanishi, suv tanqisligi va o'rmon maydonlarining qisqarishi tumanning barqaror rivojlanishiga tahdid solmoqda.

Baxmal tumanining geografik o'rni, tabiiy resurslari va iqlimiy sharoitlari uni viloyat hududidagi muhim tumanlardan biriga aylantirgan. Ammo infratuzilmani rivojlantirish, ekologik muvozanatni saqlash, suv va yer resurslaridan samarali foydalanish orqali yanada barqaror va kompleks rivojlanishga erishish mumkin. Shu maqsadda ilmiy asoslangan geografik tahlillar asosida rejalashtirilgan rivojlanish strategiyalari zarur.

Muhokama: Baxmal tumani geografik joylashuvi va tabiiy resurslarga boyligi sababli Jizzax viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. So'nggi yillarda O'zbekistonning qishloq xo'jaligi va ekologik barqarorlik sohalariga qaratilayotgan e'tibor o'sib borayotgani fonida tumanning tabiiy-geografik xususiyatlarini o'rganish va baholash dolzarb hisoblanadi. Shuningdek, aholining o'sishi, qishloq xo'jaligi sohasida samaradorlikni oshirish zarurati va iqlim o'zgarishlari ta'siri tuman hududidagi resurslardan oqilona foydalanish va ekologik muvozanatni saqlashni yanada dolzarb masalaga aylantirmoqda. Tumanning geografik imkoniyatlari va cheklovlari tahlil qilinib, samarali boshqaruv va rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish uchun ilmiy asos yaratish muhim ahamiyatga ega. Shu bois, Baxmal tumani geografiyasini chuqur o'rganish, uning tabiiy sharoitlari, iqlimi va yer resurslaridan foydalanish holatini tahlil qilish, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash hozirgi davrda muhim va dolzarb vazifa hisoblanadi.

Xulosa va takliflar: Baxmal tumani Jizzax viloyatining geografik jihatdan o'ziga xos tumanlaridan biri bo'lib, uning tabiiy-geografik sharoitlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o'ynaydi. Tumanning tog'li relyefi, kontinental iqlimi, tabiiy suv resurslari va unumdor tuproqlari qishloq xo'jaligining rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratmoqda. Aholi asosan qishloq joylarda yashab, qishloq xo'jaligi faoliyatida faol qatnashadi.

Shu bilan birga, Baxmal hududida suv resurslaridan oqilona foydalanish, yerlarning sho'rlanishi va eroziyasi kabi ekologik muammolar mavjudligi aniqlangan. Tumanda infratuzilma va transport tizimining rivojlanishi ijtimoiy

hayotni yaxshilashga xizmat qilmoqda, biroq bu sohada hali ham takomillashtirish zarur.

Takliflar

1. Baxmal tumanida suv resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun zamonaviy sug'orish texnologiyalarini joriy etish va suvni tejash bo'yicha chora-tadbirlarni kuchaytirish lozim.
2. Yerlarning sho'rlanishi va eroziyasi jarayonlarini kamaytirish uchun tuproqni muhofaza qilish va qayta tiklash dasturlarini amalga oshirish zarur.
3. Tuman infratuzilmasini rivojlantirish, ayniqsa, transport yo'llari va kommunikatsiyalarni yaxshilash orqali aholining ijtimoiy hayotini yanada rivojlantirish mumkin.
4. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlash maqsadida hududda ekologik monitoring tizimini tashkil etish zarur.
5. Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini diversifikatsiya qilish, yangi innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yer maydonlarining unumdorligini oshirishga e'tibor qaratish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Jizzax viloyati statistik ma'lumotlari. Toshkent, 2023.
2. Abdullayev, O. Geografiya asoslari. Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Islomov, M. O'zbekistonning tabiiy resurslari va ularning geosiyosiy ahamiyati. Toshkent, 2020.
4. Karimov, D. Jizzax viloyatining iqlimi va ekologiyasi. Jizzax, 2019.
5. Qodirov, R. O'zbekistonning qishloq xo'jaligi geografiyasi. Toshkent, 2022.
6. Davlat geografiya institutining yillik hisobotlari, 2018–2024.
7. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi ma'lumotlari, 2023.
8. Hududiy rivojlanish konsepsiyasi va strategiyasi, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, 2022.
9. Jizzax viloyati geografiyasi va tabiiy resurslari bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami, 2021.
10. Sul'tonov, A. O'zbekiston hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy geografiyasi. Toshkent, 2018.

